

SZEMLE, ISMERTETÉSEK

A.K. Mikusev
1926–1993

1993. január 11-én váratlanul elhunyt Anatolij Konsztantyinovics Mikusev zürjén (komi) folklorista és irodalomtörténész. Apja, Konsztantyin Ny. Mikusev az 1917-es forradalom előtt ortodox (pravoszláv) lelkész és egyházi iskolai tanár volt. A forradalom után tanári állást nem kapott, öt gyermekét (négy leány, egy fiú) rendkívül nehéz körülmények között nevelte. A testvérek közül A.K. Mikusev volt a legfiatalabb, ő 1926. november 5-én született Uszty-Sziszolszkban (ma Sziktivkár). Apja 1938-ban halt meg. A középiskola befejezése után 1943-ban a Komi Pedagógiai Intézet nyelvi és irodalmi karára iratkozott be. A háború éveiben a nyári szünetekben fakitermelésen tutajosként dolgozott, amiért 1945-ben kitüntetést kapott. A munka azon túlmenően, hogy megélhetést biztosított számára, nyilván ahhoz is hozzájárult, hogy a szovjet rendszer származása ellenére „méltónak” találja értelmiségi hivatás betöltésére. Főiskolai tanulmányai befejezése után (1947-ben) eleinte orosz nyelvet és irodalmat tanított az ibi (ИИ) középiskolában, majd később az iskola igazgatójaként tevékenykedett.

1950-ben aspiráns lett a Tudományos Akadémia Komi Filiáléjában. Az aspirantúrát később Leningrádban a SZUTA Orosz Irodalmi Intézetében folytatta. Kandidátusi disszertációját 1953-ban védte meg, mely *Песенное творчество народа Коми* [A komi nép énekművészete] címmel 1956-ban Sziktivkárban nyomtatásban is megjelent.

A.K. Mikusev tulajdonképpeni tudományos pályája 1953-ban indult el, amikor is először tudományos főmunkatárs, majd később osztályvezető lett a Komi Filiálé Nyelvi, Irodalmi és Történelmi Intézetének irodalmi és folklorisztikai szektorában. Vezetésével nagyarányú gyűjtőmunka kezdődött az intézetben. A sok évi tudományos expedíciók eredményeként hatalmas zürjén nyelvű folklóryanag gyűlt össze az intézet archívumában. Mikusev elsősorban dalokat (lírai dalokat, siratóénekeket, gyermekdalokat, rigmusokat stb.) gyűjtött. Szervezői és gyűjtői tevékenysége első eredménye a P.I. Csisztaljovval és Ju.G. Rocsevvvel közösen kiadott három kötetes mű: *Коми народные песни/Коми йозкоцса съыланкывъяс* [Komi népdalok] 1–3. Sziktivkár 1966–1971. Ebből a témakörből megemlítendő még Mikusev *Шондibanой оломой. Частушкаяс сборник* [Narcocskám, életem. Rigmusok gyűjteménye]. Sziktivkár 1969 című kiadványa.

A.K. Mikusev az 1960-as években kezdte meg a zürjén folklorisztikában egy eladig ismeretlen térenumnak, a zürjén epikus énekeknek (balladának, hősi énekeknek) a gyűjtését és tanulmányozását a tundrai övezetben élő izsmai és kolvai lakosság körében. Az izsmai, de különösképpen a kolvai zürjénség antropológiailag erősen keveredett a vidék jurák lakosságával, s így az epikus dalokban is jól kimutatható a jurák folklór hatása. A.K. Mikusevnek jelentős tudományos eredménye az epikus énekköltészet felfedezése. Ilyen irányú kutatásainak eredménye akadémiai doktori értekezése: *Генезис и эволюция коми песенного фольклора* [A komi dalfolklór genézise és fejlődése], melyet 1970-ben védett meg. Gyűjtőmunkája és disszertációja anyagát a következő monográfiákban publikálta: *Коми эпические песни и баллады* [Komi epikus dalok és

balladák]. Sziktivkár 1969; Эпические формы коми фольклора [A komi folklór epikus formái]. Leningrád 1973. Az első kötet a folklór anyagot tartalmazza, a második a tudományos következtetéseknek van szentelve. Idevágó tudományos dolgozatai [Improvisationspoesie der Komi und ihre Beziehungen zur Folklore der finnisch-ugrischen Völker. JSFOu. 74(1976): 76–123]; Permisch-ugrisch-samojedische Zusammenhänge in der Widerspiegelung ihrer Epen. In: CQuiFU 2(1980): 288; Finno-permisch-samojedische Kontakte im Spiegel der Folklore. FUF 49(1990): 1–83) nemcsak a zürjén és finnugor folklorisztikai kutatásokat, hanem az eposzkutatás általános elméleti vonatkozásait is jelentősen gazdagították.

1972-ben meghívták A.K. Mikusevet az éppen megnyílt Sziktivkári Állami Egyetem komi nyelvi és irodalmi tanszékének vezetésére. Teljes energiával vetette bele magát az egyetemi munkába: húsz éves egyetemi tanári működése alatt tanárok százait képezte ki a zürjén iskolák számára, tevékenyen részt vett a tudományos utánpótlás nevelésében. Tovább folytatta a korábban megkezdett epikus költészet gyűjtését, kutatását. Tanszéki oktató és egyetemi hallgatók közreműködésével újabb köteteket rendezett sajtó alá: Коми народный эпос/Коми йӧзкостса эпос [Komi népi eposz]. Moszkva 1987; Коми эпическая поэзия. Leningrád 1991. — Sajátos helyet foglal el Mikusev folklorisztikai gyűjtésében az Ипатьдорса фольклор [Ipatovo falu népköltészet] Sziktivkár 1980. című könyv: egyetlen informáns, A.A. Suktomova által előadott dalokat, meséket stb. tartalmazza.

Egyetemi oktatómunkájának lecsapódásai a következő segédkönyvek: Коми кыв да йӧзкостса поэзия [Komi nyelv és népköltészet] (Je.A. Igusevvel közösen). Sziktivkár 1978; Коми народное поэтическое творчество [Komi népköltészet]. Sziktivkár 1979; Коми народный эпос [Komi népi eposz]. Sziktivkár 1989.

A.K. Mikusevnek a folklorisztika mellett másik kutatási területe az irodalomtudomány és az irodalmi kritika volt. Jelentősebb ilyen jellegű művei: Коми литература и народная поэзия [Komi irodalom és népköltészet]. Sziktivkár 1961; Парма весьтын сьыланкыв [Dal az erdős fennsíkon]. Sziktivkár 1984. A zürjén irodalomról nyújt alapos áttekintést На таежных просторах [Tajgai tereken]. Moszkva 1986. című irodalomtörténeti monográfiája. Az irodalomtörténet fő vonalainak a bemutatásán túlmenően jól sikerült, szemléletes arcképeket rajzol a neves zürjén írókról és költőkről. A könyvben rövid fejezetet szentel a Komi Köztársaság orosz irodalmának is. Két irodalomtörténeti összefoglalásnak egyik szerkesztője és több fejezet, fejezet rész szerzője: Очерки истории коми литературы [A komi irodalom vázlatai]. Sziktivkár 1958; История коми литературы 1–3 [A komi irodalom története 1–3]. Sziktivkár 1979–1981. Mikusev volt a Kuratortól szóló felolvadások (Куратовские чтения 1–6. Sziktivkár 1973–1990) egyik szervezője és előadója.

A.K. Mikusev élete utolsó éveiben egyre súlyosbodó betegsége dacára rendkívüli akaraterevel és munkabírással rendelkezett. Tevékeny szerepe volt a tudományos bizottságok, társaságok életében. Tudományos munkásságjegyzéke — melyben persze szép számmal vannak tudománynpszerűsítő, kulturális publicisztikai írások is — több mint 400 tételből áll (I. Анатолий Константинович Микушев. Библиографический указатель 1950–1988. Сыктывкар 1989).

E sorok írója 1964-ben találkozott először A.K. Mikusevvel. 1964 májusában tíz napos gyűjtőúton voltunk együtt a Vim folyó menti zürjén falvakban. Az együttlét, a közös munka alatt kollégialis kapcsolat és jó baráti viszony alakult ki közöttünk. Ez a kapcsolat és tudományos együttműködés a későbbi évek folyamán erősödött. Gyakran találkoztunk tudományos rendezvényeken, kongresszusokon Sziktivkárban, Budapesten, Helsinkiben, Tallinnban. A.K. Mikusev a tudomány nagy kárára élete és munkássága teljében időnap előtt távozott el közülünk. Szeretetre méltó emberi vonásai megőrzik emlékét kollégái, barátai körében, hangyaszorgalmú munkásságának tudományos eredményei pedig hallhatatlan nevet biztosítanak neki a finnugrisztika történetében.

RÉDEI KÁROLY